

DIETA O KONTROLOWANEJ ZAWARTOŚCI KWASÓW TŁUSZCZOWYCH W CHOROBYCH UKŁADU KRAŻENIA (DIETA PRZECIWIW MIAŻDŻYCOWA)

Zastosowanie i cel diety

Dieta o kontrolowanej zawartości kwasów tłuszczowych stosowana jest:

- W miażdżycy,
  - W hiperlipidemii (hipercholesterolemii, hipertriglicydemii i hiperrlipidemii mieszanej)
  - W profilaktyce niedokrwiennej choroby serca
- Celem stosowania diety jest zmniejszenie stężenia lipidów w surowicy krwi.

Charakterystyka diety

Najważniejszą charakterystyczną cechą diety jest ograniczenie spożycia nasyconych kwasów tłuszczowych (NKT) i częściowe ich zastąpienie wielo- i jednonienasyconymi kwasami tłuszczowymi. Dieta ma zapewnić wszystkie niezbędne składniki odżywcze, zgodnie z wytycznymi racjonalnego żywienia.

Tłuszcze w diecie o zwiększonej zawartości nienasyconych kwasów tłuszczowych dostarczają 25-30% energii dobowego zapotrzebowania. Pożądany stosunek kwasów tłuszczowych nasyconych do wielonasyconych i jedno nienasyconych powinien wynosić:

NKT	WNKT	JNKT		
0,7	:	0,8	:	1,5

Aby uzyskać taki stosunek kwasów tłuszczowych, należy zaplanować w diecie różnorodne oleje bogate w jedno- i wielo nienasycone kwasy tłuszczowe oraz margaryny miękkie produkowane z tych olejów. Najmniej niekorzystnych dla zdrowia kwasów nasyconych ma olej rzepakowy (z nasion rzepaku, tzw. dwuzerowych, czyli podwójnie uszlachetnionych). Zawarte w oliwie z oliwek i oleju rzepakowym w największej ilości jedno nienasyconym kwas oleinowy zmniejsza stężenie miażdżycy rodowego cholesterolu LDL, nie zmniejsza natomiast Stężenia korzystnych lipoprotein HDL.

Na zmniejszenie cholesterolu mają także wpływ niezbędne nienasycone kwasy tłuszczowe: kwas linolowy omega-6, występujący w dużej ilości w oleju słonecznikowym, sojowym, kukurydzianym, krokoszowym z zarodników pszenicznych oraz kwas alfa-linolenowy omega-3 znajdujący się w największych ilościach olejach – rzepakowym i sojowym.

Źródłem nienasyconych kwasów tłuszczowych są też margaryny zawierające 40-80% tłuszczu. Najcenniejsze są tzw. margaryny miękkie, kubkowe, których konsystencja stała jest uzyskana w procesie przeestryfikowania olejów. W margarynach kubkowych zawartość oleju

ciekłego dochodzi do 80%. Zawartość zaś izomerów trans jest bardzo mała, poniżej 2%, a nawet poniżej 1%.

W diecie też należy uwzględnić tłuszcze ryb i ssaków morskich bogatych wielonienasyconych

kwasów tłuszczowych: eikozapentaenowy i dokozaheksaenowy z rodzaju n-3.

Równocześnie z diety należy wyeliminować tłuszcze zwierzęce: smalec, słoninę, boczek, tłuste mięsa, tłuste wędliny, tłuste sery, tłusty drób. W diecie ogranicza się produkty bogate w cholesterol, eliminujemy żółtka, podroby, śmietanę.

Wartość energetyczną diety można modyfikować przez zwiększenie lub zmniejszenie energii. Dla pacjentów z nadwagą lub otyłością ilość kkalorii należy zredukować indywidualnie dla każdej osoby biorąc pod uwagę stopień nadwagi i aktywność fizyczną. Pacjentom wymagającym wzmożonego żywienia (wyniszczonym, z niedowagą) wartość energetyczną diety należy zwiększyć.

Białko zaleca się w normie fizjologicznej, w ilości około 1g/kg masy ciała tj. 15% zapotrzebowania energetycznego. Pochodzących z chudych produktów zwierzęcych: indyk, kurczak bez Skórki, ryby zwłaszcza morskie, królik, chude sery twarogowe, chude mleko i jego produkty.

Węglowodany pochodzące z produktów zbożowych, ziemniaczanych, nasion roślin strączkowych uzupełniają zapotrzebowanie energetyczne. Dieta na 2000 kcal zawiera ogólnie 300g węglowodanów, tj. 55-60% zapotrzebowania energetycznego. Ograniczeniu podlega sacharoza i fruktoza, cukry te zwiększają stężenie tri glicerydów w surowicy, zwiększając syntezę lipoprotein VLDL w wątrobie. Cukry zawarte w owocach i warzywach, nie powinny dostarczać więcej niż 10% energii dobowego zapotrzebowania.

Korzystne działanie na zmniejszenie stężenia cholesterolu we krwi ma błonnik pokarmowy, rozpuszczalny w wodzie – głównie pektyny i żywice. Wiąże on kwasy żółciowe w jelicie cienkim, zwiększając w ten sposób ich wydalanie. Ilość błonnika w diecie powinien wynosić 30-40g. Jeśli dieta ma być łatwo strawna, warzywa i owoce będą jego źródłem, w postaci gotowanej, przecierów, surówek i soków, ciemne pieczywo i pełnoziarniste powinno się zamienić na jasne.

Z względu na ograniczenie produktów bogatych w witaminę A: masło, śmietany, żółtko jaja, tłuste sery, ważną pozycję w planowaniu diety mają warzywa bogate w karotenoidy: warzywa i owoce koloru żółtopomarańczowego i zielonego. Diet powinna zawierać 700g warzyw i owoców, są one źródłem antyoksydantów: witaminy C, B-karotenu, witaminy E, (zawartych w oleju słonecznikowym, kiełki i zarodniki pszenicy, soi, ziarna słonecznik, orzechy) i flawonoidów. Witaminy te unieszkodliwiają wolne rodniki tlenowe, które uszkadzają naczynia krwionośne, przyczyniające się w ten sposób do rozwoju miażdżycy i jej powikłań. Flawonoidy zawarte w warzywach i owocach mają działanie przeciw miażdżycowe i antyagregacyjne. Ważna jest odpowiednia ilość kwasu foliowego, witaminy B6 i B12.

W diecie tej należy zwrócić uwagę na składniki mineralne. Ograniczyć należy sól kuchenną do 5g/dobę oraz przyprawy i sosy z dodatkiem glutaminianu sodu, nadmiar w tkankach zatrzymuje wodę i zwiększa ciśnienie krwi. Zwiększyć należy: magnez, wapń, selen. Potas reguluje pracę serca, magnez pomaga przyswajalność potasu. Wapń jest konieczny do prawidłowej pracy serca i mięśni, uczestniczących w procesie krzepnięcia krwi.

W omawianej diecie powinny się znaleźć produkty zawierające substancje przeciwmiażdżycowe, antyagregacyjnym, hipotensyjnym, do nich zalicza się:

- Warzywa i owoce bogate w witaminę C występującą w owocach jagodowych, cytrusach, pomidorach, brokułach blokuje przemianę cholesterolu LDL. Najcenniejsze w tej grupie są borówki i czarna porzeczka. Spożywanie codziennie grejpfruta zmniejsza stężenie cholesterolu. Grejpfrut oprócz witaminy C i B-karoten zawiera kwas galakturonowy, będący składnikiem pektyn (rozpuszcza złoży w tętnicach, cofa nawet istniejące zmiany miażdżycowe).
- B-karoten chroni naczynia krwionośne przed uszkodzeniami, mają ją warzywa pomarańczowe: marchew, dynia, cukinia, melon, kawon i ciemnozielone, liściaste: sałata, szpinak, jarmuż.
- Korzystny wpływ mają też **cebula** i **czosnek** warzywa te zawierają substancje o

działaniu przeciwkrzepliwym, obniżając ciśnienie krwi i cholesterolu. **Buraki** zawierają flawonoidy- betainę i betacyjany poprawiające krążenie. **Seler** obniża ciśnienie, **suche nasiona** roślin strączkowych zmniejszają stężenia cholesterolu. **Jabłka, owoce jagodowe, morele, pigwa** są bardzo dobrym źródłem pektyn, które zmniejszają podatność lipoprotein LDL na oksydację. **Karczoch** ma korzystne działanie w przemianie tłuszczowej. **Winogrona czerwone** powstrzymuje zlepianie się płytek krwi.

- **Czarna herbata** bogata w kwercetynę zapobiegającą odkładaniu się cholesterolu i działa przeciwzakrzepowo(jej barwnik- tianinia). **Zielona herbata** obniża ciśnienie.
- **Warzywa krzyżowe** (brukselka, kalafior, brokuły) są dobrym źródłem glutationu, który zapobiega powstawaniu wolnych rodników przez niszczenie nadtlenków. Chroni przed chorobami serca, nowotworami i innymi chorobami przewlekłymi.
- W diecie należy uwzględnić tłuszcze bogate w jedno- i wielonienasycone kwasy tłuszczowe **olej rzepakowy, oliwa z oliwek, olej słonecznikowy, sojowy, kukurydziany, krokoszowy**, regulujące cholesterol LDL i całkowity. Dobrym źródłem nienasyconych kwasów tłuszczowych i przeciwutleniaczy - witaminy E i selenu są: **kukurydza, orzechy włoskie, migdały, ziarna słonecznika**.
- 2-3 razy w tygodniu w diecie powinny się znaleźć **ryby** bogate w wielonienasycone kwasy tłuszczowe omega-3: makrela, łosoś, sardynka, tuńczyk, śledzie. Ryby najlepiej spożywać bez skóry, ponieważ w niej odkładają się substancje toksyczne.
- Cennym produktem są **płatki owsiane** podawane w postaci mesli lub owsianki z odtłuszczonym mlekiem, otręby owsiane dodawane do pieczywa, surówek. Składniki owsa zmniejszają stężenie cholesterolu.
Kiełki pszenicy, owsa, soi i inne nasion są cennym produktem wielu składników m.in. witamin C, E oraz kwasów tłuszczowych omega-3.
- **Ubichinon- koenzym Q10** najlepszy przeciwutleniacz zapobiegający oksydacyjnej modyfikacji cholesterolu LDL znajdujący się w: makreli, sardynce, orzechach, sezamie i niektórych mięsach.
- Produkty mleczne fermentowane, ze zmniejszoną ilością tłuszczu, mają korzystny wpływ na stężenie cholesterolu, ponieważ bakterie kwasu mlekowego asymilują cholesterol, zwiększając przez to jego wydalanie.

Uwagi technologiczne

Najwłaściwsze techniki przygotowania posiłków jest gotowanie w wodzie, na parze, pod ciśnieniem, w naczyniach do gotowania bez wody, duszenie, obsmażanie półproduktów na patelni teflonowej(nie uszkodzonej) bez dodatku tłuszczu.

Niedozwolone są potrawy smażone, pieczone, duszone z dodatkiem tłuszczu, przyrządzane w tradycyjny sposób. Można smażyć omlet i jajecznicę z białek jajka oraz ograniczonej ilości ryby bez skóry. Żółtko nie jest wskazane z uwagi na dużą zawartość cholesterolu.

Nie zaleca się stosowania zasmażek do podprawiania potraw. Zupy i sosy należy zagęszczać zawiesiną mąki i mleka.

Założenia dla diety o kontrolowanej zawartości kwasów tłuszczowych

Energia	kcal	2000
	kJ	8368
Białko ogółem	g	75-80
Białko zwierzęce	g	45
Tłuszcze	g	60
Węglowodany przyswajalne	g	290
Błonnik pokarmowy	g	>35
Wapń	g	0.9
Żelazo	g	13
Witamina A (retinolu, ekw)	mg	750
Witamina B1	ug	1,5
Witamina B2	mg	2,0
Witamina C	mg	>70

Dzienna racja pokarmowa zawiera:

Cholesterolu	105mg
NKT	15,0g
JNKT	23,3g
WNKT	16,1g

Stosunek kwasów tłuszczowych:

NKT	:	JNKT	:	WNKT
0,8	:	1,3	:	0,9

Białko ogółem – 15,5% suma dobowego zapotrzebowania energetycznego

Tłuszcze – 27% suma dobowego zapotrzebowania energetycznego

Węglowodany – 57,5% suma dobowego zapotrzebowania energetycznego

Dzienna racja pokarmowa produktów spożywczych na 2000kcal

1. Produkty zbożowe w tym:	230	3. Mleko i produkty mleczne:	800
Pieczywo mieszane	230	Mleko i mleczne napoje	
Mąka, makarony	30	Fermentowane 1,5%	450
Kasza, płatki śniadaniowe		Ser twarogowy chudy	50
Drobnoziarniste	30	Sery podpuszczkowy	-
2. Warzywa i owoce w tym:	985	4. Mięso, drób, wędliny, ryby, jaja:	135
Warzywa:		Mięso, drób (bez kości)	60
Bogate w Wit. C	100	Wędliny	25
Bogate w B- karoten	100	Ryby	30
Pozostałe warzywa	200	Jaja (białko)	15
Ziemniaki	275	5. Tłuszcze:	45
Suche nasiona roślin strączkowych	10	Zwierzęce- masło, śmietana	
Owoce:		(przeliczona na masło)	5
Bogate w Wit. C	100	Roślinne –olej rzepakowy	10
Bogate w B-karoten	50	Oliwa z oliwek	10
Pozostałe owoce	150	Olej sojowy	10

Margaryna miękka 80% tłuszczu 10

6. Cukier i słodycze 40

Przykład diety o kontrolowanej zawartości kwasów tłuszczowych (przeciwmiążdźcowa)

I Śniadanie	owsianka na mleku pieczywo razowe pasta z twarogu i zieleniny z kiełkami pszennymi pomidory z cebulą (czerwoną lub żółtą)
II Śniadanie	sałatka z ryżu pełnoziarnistego z papryką, kukurydzą, ananasem i czosnkiem, z majonezem na białkach herbata
Obiad	kapuśniak ze słodkiej kapusty rolada z ryby z warzywami ziemniaki puree buraki sałata z sosem winegret kompot z jabłka
Podwieczorek	grejpfrut czerwony
Kolacja	zapiekanka z makaronu, mięsa i warzyw kefir

Produkty zalecane i zalecane w umiarkowanej ilościach i przeciwwskazane w diecie o zwiększonej zawartości nienasyconych kwasów tłuszczowych.

PRODUKTY	DOZWOLONE	DOZWOLONE W OGRANICZONYCH ILOŚCIACH	PRZECIWWSKAZANE
PIECZYWO	Wszystkie rodzaje ciemnego pieczywa: orkiszowe, graham, razowe, żytnio-razowe. Mogą być z ziarnami, najlepiej na zakwasie (jeżeli nie ma przeciwwskazań) niebarwione karmelem.	Chleb pszenno-żytni, półcukiernicze	Wszystkie rodzaje pszennego pieczywa: bułki pszenne, kajzerki, bagietki, ciabatty, drożdżowe, barwione karmelem. Nie zaleca się pieczywa świeżego.
WARZYWA I OWOCE	Wszystkie warzywa świeże i mrożone, owoce świeże i mrożone, owoce konserwowe niesłodzone, soki owocowe i warzywne. Bardzo wskazane są suche nasiona roślin strączkowych.	Orzechy, migdały, pestki i ziarna	Owoce kandyzowane, warzywa solone i konserwowe, orzeszki i ziarna solone
MLEKO	Mleko 0,5-1,5% tłuszczu,	Sery twarogowe i jogurty	Pełne mleko, śmietana, mleczko

I PRODUKTY NABIAŁOWE	jogurty kefir i maślanki do 1,5% tłuszczu, chude sery i twarogi. Jeżeli poziom cholesterolu jest bardzo wysoki, wskazane są produkty nabiałowe 0% tłuszczu.	półtłuste	skondensowane, twarogi pełnotłuste, sery żółte, pleśniowe, jogurty pełnotłuste
RYBY I OWOCE MORZA	Ryby chude (mintaj, tilapia, pstrąg, morszczuk dorsz, dorada), ryby tłuste bogate w kwasy omega-3 (łosoś, makrela, halibut, tuńczyk, śledzie). Najlepiej gotowane, pieczone, grillowane.	Małże, homary, ryby wędzone	Ryby smażone w panierce w dużej ilości tłuszczu. Niewskazane są krewetki, kalmary, ikra ze względu na dużą zawartość cholesterolu.
MIEŚO	Indyk, kurczak (najlepiej bez skóry), królik, zając, cielęcina, dziczyzna Najlepiej gotowane, pieczone, grillowane.	Chuda wołowina, chuda wieprzowina, jagnięcina	Mięsa z widocznymi pasmami tłuszczu: kaczki, gęsi, tłuste wędliny: boczek, baleron, salceson, kiełbasy, frankfurterki kabanosy, parówki.
ZIEMNIAKI	Pieczone i gotowane		Smażone na tłuszczu, frytki, placki ziemniaczane, krążki
TŁUSZCZE	Wszystkie oleje zawierające jednonienasycone kwasy tłuszczowe: rzepakowy, oliwa z oliwek, oleje zawierające wielonienasycone kwasy tłuszczowe: słonecznikowy, sojowy, kukurydziany, olej z zarodków pszennych.	Masło (jeżeli występuje bardzo wysoki poziom cholesterolu, masło też nie jest wskazane), margaryny miękkie	Smalec, słonina, łój, margaryny twarde, olej kokosowy (jest źródłem nasyconych kwasów tłuszczowych)
SOSY I PRZYPRAWY	Dozwolone są wszystkie przyprawy poprawiające walory smakowe i trawienie: majeranek, bazylija, oregano, tymianek, zioła prowansalskie, mięta, pieprz, słodka czerwona papryka, czosnek (obniża ciśnienie krwi), przyprawy korzenne.	Sosy sałatkowe na bazie niskotłuszczowych jogurtów	Sól, majonez, sosy i kremy sałatkowe, sosy na bazie śmietany i masła. Gotowe mieszanki przyprawowe, zawierające dużą ilość soli
ZUPY	Najlepiej na wywarach		Zaprawiane śmietaną lub

	warzywnych lub wywarach na chudym mięsie.		innymi tłuszczami
DESERY	Sorbety, bezy, galaretki, budynie na chudym mleku, sałatki owocowe	Ciastka i ciasteczka przygotowywane na maśle i margarynach twardych, marcepan, chałka, biszkopty	Czekolada, batony, tłuste ciasta z kremami na bazie śmietany i masła
NAPOJE	Słaba herbata, kawa zbożowa, napoje mleczno-owocowe, soki owocowe i warzywne, najlepiej świeżo wyciskane bez dodatku cukru, zielona i czerwona herbata, herbatki ziołowe	Słaba kawa rozpuszczalna, wino czerwone	Kakao, mocna herbata, kawa naturalna, alkohol